

פרשת צו

צורה תעשיתית לתורה – צו

זאת תורת החטאת... קדש קדשים היא – ורק בשל שגגה !?

פרשתנו ממשיכה את קודמתה, בעיקר בהתייחס לעבודת הקרבנות. אחד מסוגי הקורבן שעבודתם מפורטת בפרשה הקודמת, הוא קרבן **החטאת**, שהכתוב שב וכמו מסכם אותו בפרשתנו "זאת תורת החטאת...". כאן קובעת התורה כי קרבן החטאת נחשב "**קדש קדשים**". משמו של הקרבן ומהגדרתו כ"**קדש קדשים**", מצטיירת לכאורה, תמונה של עבירה קשה שנעשתה בניסיונות מחמירות. מהו קרבן החטאת ובאילו נסיבות הוא מובא? אם נעיין בפרשה הקודמת, נגלה בהקדמה הכללית לקרבנות השונים מסוג חטאת, את ההגדרה "**נפש כי תחטא בשגגה** מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ויעשה מאחת מהנה". כלומר שמצד אחד, אכן מדובר ב**חטא** חמור, אך מצד שני עשייתו היתה שלא בכוונה, אלא **בשגגה**. מדוע אם כן מתייחסת אליו התורה בחומרה רבה, עד כדי החיוב להביא קרבן חטאת? ומה לקרבן החטאת ולשמה של הפרשה, 'צו'?

כדי להשיב, עלינו לרדת לשורשיהן של המלים '**חטאת**' ו'**שגגה**'. אם נבקש לסווג את העבירות בהן עובר אדם על רצון קונו, נגלה שלושה סוגים עיקריים: **החטא העז והפושע**. **הפשע** הוא החמור שבהם והוא מגיע למדרגה של עשייה "להכעיס", כלומר "דווקא", אף שאין **לפושע** בהכרח טובת הנאה מכך. הרמה הפחות חמורה היא **העוון**, משרש **ע.ו.ה**, שמשמעותו לעקם. כאשר אדם עושה **עוון** הוא כאילו **מעווה** (מעקם ומכופף) את רצונו של הקב"ה. **עוון** הוא אמנם עשייה במזיד, אך העשייה אינה דוקא להכעיס, אלא מסיבה נהנתנית אחרת, כמו הקושי להתאפק מלעבור את העבירה. כדי להבהיר את הדברים, ניקח לדוגמא, אדם האוכל ביודעין מאכל האסור על פי התורה. אם הוא עשה זאת מכיוון שלא יכל לעמוד בפני טעמו המפתה, אזי תיחשב לו אכילתו בגדר **עוון**. אך אם האוכל לא היה רעב כלל, ואף אינו אוהב את טעמו של המאכל, ולמרות זאת הוא אכל כדי להפגין את התעלמותו המכוונת מהאיסור, כי אז תיחשב לו אכילה זו **כפשע**, כצעד מכון של התרסה נגד הקב"ה. מהותו של השורש **פ.ש.ע** קרובה למשמעותו של השורש **פ.ס.ע**. אנו יכולים לראות זאת בדברי דוד המספר ליהונתן על המצב המסוכן בו הוא נתון "כי **כפשע** ביני ובין המנות", צעד אחד קטן ביני ובין המוות. מי **שפושע**, כמו **פוסע** חלילה על פי תהום, **למאבק** בקב"ה. בכך הוא מגדיל את השסע ומרחיק את עצמו מהאלוקות.

המשותף לעוון ולפשע הוא העובדה שבשניהם מתבצעת העבירה ביודעין (לגבי האיסור) ובכוונה תחילה, וברור שלא נעשו בשגגה, אלא במזיד. מממילא, קל להבין את החומרה המיוחסת לעושייהם. ומפליא שקרבן החטאת מובא רק כנגד **חטא** שנעשה "**בשגגה**" ושקרבן זה מוגדר בפרשתנו כ"**קדש קדשים**". שורשה של המילה '**חטאת**' הוא **ח.ט.א**, ומשורש זה נגזר גם השם **חטא**. יש מקום לשאול איפה באה השגגה לידי ביטוי באותיות השורש **ח.ט.א**? ומה פשר החיוב להביא קרבן בעבור **חטא** שנעשה בשגגה, שהרי **החוטא** לא היה מודע לכך שהוא **חוטא** בעת **שחטא**, ואילו ידע קודם לכן, סביר להניח שלא היה **חוטא**? כדי להשיב, עלינו להבין את משמעותו הפנימית של **החטא**. בספר שופטים מתאר הכתוב את כישורי הצליפה המעולים של קלעי שבט בנימין, שכל אחד מהם "קלע באבן אל השערה ולא יחטא". כלומר שה**חטאה** היא בעצם "פיספוס" של המטרה, אף שיורה החץ השתדל לדייק ולפגוע במטרה. צד נוסף של השורש הוא עניין ההחסרה. כאשר החץ "כמעט" פוגע במטרה, חסר לו בעצם אך מעט, מרחק קטנטן כדי לעמוד במטרת היורה. אם נתבונן בשורשים "אחים", הפותחים באותיות '**חט**', נגלה למשל את השורשים **ח.ט.ב** ו-**ח.ט.ף**. כל הנפת גרזן בפעולת **החטיבה** אמורה להחסיר חתיכה מהעץ, וכל **חטיפה** היא החסרה אלימה של העצם שנחטף, מבעליו או מסביבתו הקודמת. יוצא איפוא, שה**חטא** הינו כשלון והחסרה שלא בכוונה, ואף שהכוונה היתה לפעול בצורה נכונה, חל שיבוש שתולדתו היא **החטא**.

ומכיוון שהחטאים נעשים **בשגגה**, ננסה להבין את מהותה של **השגגה**, בחיפוש אחר שורשה של המילה. המלה '**שגגה**' כמו עונה על שני שורשים שונים, **ש.ג.ג** ו-**ש.ג.ה**, ואכן יש בה את כל האותיות הבונות כל אחד מהשורשים. חז"ל עושים אבחנה דקה בין שני סוגים של "**שוגג**". כדי להבהיר את ההבדל ביניהם ניקח לדוגמא אדם העובר על האיסור של אכילת **חלב**. הסוג הראשון של השגגה בא לידי ביטוי כאשר האוכל יודע שלפניו **חלב**, אך אינו מודע לכך, שלהבדיל משומן רגיל המותר באכילה, התורה אוסרת על אכילת **חלב**. זוהי שגגה שמקורה הוא ליקוי בדעת, בידיעת ההלכה. הסוג השני הוא כאשר אדם בקי בהלכה ויודע על חומרת האיסור שבאכילת **חלב**, אך הבעיה שלו היא שהוא לא מודע ככך שהשומן שלפניו הוא **חלב**. הוא אינו מודע למציאות ואוכל את **החלב** כאילו היה שומן. כעת נוכל להבהיר את השוני שבין **ש.ג.ג** ו-**ש.ג.ה**. השורש **ש.ג.ה** מתייחס לליקוי בידיעת ההלכה או בהבנתה. לכך כמו רומזת האות ה' החותמת את השורש, ה' הידיעה, הרוחנית יותר. לעומת זאת השורש **ש.ג.ג**, כמו רומז באות ג' על ליקוי בהכרת הסביבה הגשמית הקרובה, בלבול לגבי העובדות, דבר המוביל אף הוא לחטא.

וכיצד משתלבים מאפיינים אלה של ההחסרה בשגגה, באותיות השורש **ח.ט.א**? אם נתייחס למיקומן של האותיות **ח** ו-**ט** באלפבית, ברור לנו שהן אותיות שכנות, כלומר שהמרחק שביניהן הוא המזערי האפשרי. נתאר לעצמנו צלף שהציב לו כמטרה את האות **ט**, אך מחטיא ופוגע באות **ח**. האות **א** כמו רומזת על הסטייה המינימלית האפשרית בין המטרה ובין התוצאה ($1=A$) החלפה "בטעות" של אות, באחותה הסמוכה.

מדוע משמשות לצורך זה דווקא האותיות ח' ו-ט', ולא האותיות הסמוכות ב' ו-ג' למשל? כדי להשיב אפשר לעניות דעתי להסתמך על מאפייני האותיות המובאים במדרש אותיות דרבי עקיבא. לפי מדרש זה, אחד מהדברים להם רומזת האות ח' הוא **החטא**. ואכן כאשר הוגים כיום את האות ח' היא נשמעת לרוב כמו המילה 'חטא'. ומה עם האות ט'? לפי מדרש זה, מייצגת האות ט' את שורש הטוב. לכן ההחטאה פה, בפגיעה באות ח' במקום באות ט' הסמוכה, היא "מזערית" לכאורה, אך התוצאה משמעותית מאוד. היא מביאה אותנו אל שורש החטא, במקום אל שורש הטוב. אנו "מפספסים" חלילה את רצונו של הקב"ה, ובעצם עושים דבר המנוגד לרצונו של הקב"ה, הבא לידי ביטוי בקיום מצוותיו.

אם נחפש אחר המופע הראשון בתורה, של מילה הנגזרת מהשורש ח.ט.א, נמצא אותה בתוכחתו של ה' לקין, "הלווא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמָשֶׁל בו". מעניין שהמילה 'חטאת' משמשת לא רק במשמעות של קרבן, אלא גם במשמעות של חטא. מה בא פסוק זה לומר לנו לגבי החטאת או החטא? על דרך פנימיות, ניתן לראות בפסוק זה רמז לשורשו הרוחני של החטא, "לפתח חטאת רבץ". כל העניין של החטא תלוי בנו. החטא רובץ לו בחוץ ומחכה שנפתח לו פתח כדי שיוכל "להתיישב" בתוכנו. וכפי שאומרים חז"ל על דרך המשל, "לא עכברא גנב, חורא גנב". כלומר, אשמת הגניבה צריכה להיות מוטלת על בעל הבית, שלא סתם את החור, שמבעד לו חדר העכבר ולקח, על פי טבעו, מה שלקח. כאן נפתח לנו פתח מעניין. האות ח' סגורה משלשה צדדים ופתוחה רק כלפי מטה. סכנה אחרת היא בכך שלתוכה יכולים להיכנס רק מלמטה, דברים שמתחת לשורה (שאינם כשורה). האות ט' לעומתה פתוחה רק כלפי מעלה, לשפע הרוחני האלוקי ודבר אינו יכול ליפול ממנה כלפי מטה.

הכתוב גם מספק לנו עצה כיצד להתמודד עם החטא, "ואתה תמָשֶׁל בו". כדי לתקן, עליך לסגור את הפרצה שלמטה. אין צורך בהוספת דופן לאיטום. די בהפיכת הכלי ובהפניית הפתח שבו כלפי מעלה, לכוון האלף, הקב"ה, אלופו של עולם. כעת נוכל אולי להבין את המשמעות המעשית שבהבאת קורבן החטאת. נתייחס לשני הסוגים של השגגה. הראשון הוא השוגג שאינו מכיר את הסביבה הגשמית בה הקב"ה הציב אותנו, כדי שנפעל בעולם העשייה החומרי ונגלה בו אלוקות. התנתקות מהמציאות וה"רחפנות" יוצרות חיסרון והחטאה בהבנת רצונו של הבורא, המבקש שנעשה שימוש בחומר שסביבנו ליצירת אורות רוחניים. הסוג השני – השוגג – מי שאינו מבין את תפקידו בעולם ואינו יודע מה הקב"ה רוצה ממנו, מחסיר מעצמו את היכולת למלא את תפקידו. אפילו החוק האזרחי קובע כי "אי ידיעת החוק אינה פוטרת את הנאשם". כשמקבלים בהבנה כל "חטא חד-פעמי" שנעשה בשגגה, מבלי לנקוט צעדים למניעת הישנותו, הדבר הופך לעניין של קבע ואף עלול להדרדר עד כדי עוון או פשע.

מתפקידו של קרבן החטאת לגרום לאדם שלא לקבל את התירוץ של "לא ידעתי" או "לא התכוונתי". החטא, גם אם נעשה בשגגה, עודנו חטא ועודו התייחסות וטיפול. הקורבן אמור לגרום לאדם להתייחס ברצינות לתוצאה/לחטא, למלא את החסר בו. עליו ליצור חיבור אמיתי בין הצד הגשמי שבחיינו ובין הצד הרוחני שבו, כוחות המשולבים זה בזה. עליו להכיר את בוראו ולדעת את מצוותיו מחד, אך במקביל להכיר גם את הסביבה בה הוא אמור לפעול, כדי שיוכל לעשות את רצון קונו, באמת.

שמה של הפרשה כמו בא לשקף חיבור זה, כפי שמוסברת המילה "מצוה" על דרך חסידות, כחיבור, מלשון צוותא. יוצא איפוא ש-"צו" הוא גם ציווי לחבר את הגשמי והרוחני, גם בהכרת הסביבה הגשמית וגם בידיעת התורה ומצוותיה. חיבור זה מסייע לנו להתקרב את האלוקות ולהיות מחוברים אליה.

דבר חסידות

בפרשתנו מובא הציווי "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה". כלומר שעל הכהנים מוטלת החובה להעלות אש על המזבח החיצון, אש שדלקה בקביעות ומעולם לא כיבו אותה. כל עניין השייך למקדש ולעבודתו, אמור להשתקף גם במקדש הרוחני שכל אדם אמור לבנות בתוכו. מהי איפוא ההוראה מציווי זה, לעבודת האדם במקדש הרוחני האישי? על המזבח החיצון הועלו "קורבנות", ששמש מעיד עליהם, שכל מטרתם, קירובו של האדם לבוראו. המזבח במקדש הרוחני הוא ליבו של האדם. האש ולהבותיה העולות מעלה, מייצגות את ההתלהבות בעבודת ה' ואת ההתרגשות שבקיום המצוות. השמחה והחיות צריכות להיות תמיד ובגלוי, בחיצוניות הלב (המזבח החיצון). וגם אם האדם מרגיש עצמו מרוחק מאוד וכמעט מנותק מה' וממצוותיו, עליו להשיג ולשמור על הגחלת שבלבו, ולהשתדל להפיח את הלהבה ולהעלות את האש, כדי שלא תכבה.

וכפי שמבאר ה"מגיד ממזריטש": כאשר יהודי משתדל שאש תמיד תוקד בלבו, אזי אותה אש, "תִּכְבֶּה" את ה"לא". כל הדחיות והעניינים השליליים הגורמים לעיכובים יכבו מאליהם, הם יימסו ויימוגו בחומה של הלהבה היוקדת. (מעובד מתוך "היום יום")

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ח / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.